

73

7. dubna 2002

JAN PAVEL II.

APOŠTOLSKÝ LIST
DANÝ MOTU PROPRIO

MISERICORDIA DEI

O NĚKTERÝCH ASPEKTECH
SLAVENÍ SVÁTOSTI SMÍŘENÍ

JAN PAVEL II.

APOŠTOLSKÝ LIST
DANÝ MOTU PROPRIO

MISERICORDIA DEI

O NĚKTERÝCH ASPEKTECH
SLAVENÍ SVÁTOSTI SMÍŘENÍ

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE

PRAHA 2002

(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

Z milosrdenství Božího, Otce, který nás se sebou smiřuje, se v nejčistším lůně blahoslavené Panny Marie stalo Slovo tělem, aby spasilo „svůj lid z jeho hříchů“ (Mt 1,21) a otevřelo mu „cestu věčné spásy“.¹ Sv. Jan Křtitel toto poslání potvrzuje a označuje Ježíše za „beránka Božího, který snímá hříchy světa“ (Jan 1,29). Veškeré dílo a kázání Předchůdce je jedním silným a vroucím voláním k pokání a obrácení a jejich znamením je křest udělený v Jordánu. Tomuto obřadu se podrobil sám Ježíš (srov. Mt 3,13–17), ne však proto, že by zhřešil, ale protože „se dává započítat mezi hříšníky; už je ‚Boží beránek, který snímá hříchy světa‘ (Jan 1,29); už předjímá ‚křest‘ své krvavé smrti.“² Spása je tedy především vykoupením ze hříchu, který zabraňuje přátelství s Bohem, a osvobozením ze stavu otroctví, v němž se nachází člověk, který podlehl pokušení zla a ztratil svobodu Božích dětí (srov. Řím 8,21).

Posláním, které Kristus svěřil apoštolům, je zvěstování Božího království a hlásání evangelia obrácení (srov. Mk 16,15; Mt 28,18–20). Večer v den vzkříšení, kdy nadchází počátek apoštolského poslání, předává Ježíš apoštolům prostřednictvím síly Ducha svatého moc usmiřovat kající hříšníky s Bohem a církví: „Přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, a komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou“ (Jan 20,22–23).³

V průběhu dějin a v nepřerušované církevní praxi byla „služba smíření“ (2 Kor 5,18), udělovaná prostřednictvím svátosti křtu a pokání, vždy vnímána jako zásadní a vysoce vážená pastorační povinnost kněžské služby prováděná v poslušnosti Ježíšovu příkazu. Vývoj slavení svátosti pokání procházel během staletí různými formami. Vždy však zůstala zachována základní struktura, která s sebou nezbytně nese kromě zásahu duchovního – výhradně biskupa či kněze, který posuzuje, rozhřešuje, léčí a ve jménu Kristově uzdravuje – i aktivní činnost kajícího, který lituje, vyznává se a činí pokání.

V apoštolském listě *Novo millennio ineunte* jsem napsal: „Žádám pak novou pastorační odvalu, aby křesťanská společnost dokázala

¹ *Římský misál*, adventní preface I.

² *Katechismus katolické církve*, 536.

³ Srov. TRIDENTSKÝ KONCIL, XIV. zasedání, *De sacramento poenitentiae*, kán. 3: DS 1703.

v rámci své běžné pedagogiky vhodně a účinně nabídnout věřícím *svátost smíření*. Jak si jistě vzpomenete, v roce 1984 jsem na toto téma napsal posynodální adhortaci *Reconciliatio et paenitentia*, v níž byly shromážděny plody práce biskupského synodu, který se touto problematikou zabýval. Tehdy jsem vybízel, aby se za každou cenu zamezilo krizi ‚smyslu pro hřích‘... Když se zmíněný synod zabýval tímto problémem, všichni vnímali – zvláště v některých oblastech světa – krizi této svátosti. Důvody, které k podobné situaci vedly, dodnes nevyzimely. Jubilejní rok, charakterizovaný zvláště mocným obratem ke svátosti pokání, pro nás byl však velkým povzbuzením, které nesmíme promarnit: Jestliže mnozí lidé – a zvláště mladí – přijali s užitkem tuto svátost, je pravděpodobně nezbytné, aby se duchovní pastýři vyzbrojili větší důvěrou, tvořivostí a vytrvalostí, s jakou tuto svátost prezentují a oceňují“.⁴

Těmito slovy jsem tehdy, stejně jako nyní, zamýšlel povzbudit a zároveň naléhavě vyzvat své spolubratry v biskupské službě a skrze ně všechny kněze k bedlivému znovuoživení svátosti. Jde o požadavek upřímné lásky k bližnímu a opravdové pastorační spravedlnosti.⁵ Připomínám jim také, že každý věřící s náležitou vnitřní dispozicí má právo na osobní přijetí svátostného daru.

Aby ten, kdo svátost uděluje, měl pro udělení či odepření rozhodnutí a uložení přiměřeného pokání možnost poznat dispozici kajících, je třeba, aby věřící kromě vědomí hříchů, kterých se dopustili, lítostí a rozhodnutí dále se jich nedopouštět⁶ své hříchy také vyznali. V tomto smyslu Tridentský koncil prohlašuje, že je nezbytné „z božského práva vyznat všechny jednotlivé smrtelné hříchy“.⁷ Církev vždycky viděla úzký vztah mezi soudem, svěřeným v této svátosti do rukou kněžím, a nutností, aby kající vyznali své hříchy,⁸ vyjma případu, kdy to není možné. Protože je tedy úplné vyznání

⁴ Č. 37: AAS 93 (2001) 292.

⁵ Srov. CIC, kán. 213 a 843 § 1.

⁶ Srov. TRIDENTSKÝ KONCIL, XIV zasedání, *Doctrina de sacramento paenitentiae*, kap. 4: DS 1676.

⁷ *Tamtéž*, kán. 7: DS 1707.

⁸ Srov. *tamtéž*, kap. 5: DS 1679; FLORENTSKÝ KONCIL, *Dekretum pro Armeniis*: DS 1323.

těžkých hříchů z božského příkazu podstatnou součástí svátosti, není v žádném případě svěřeno libovůli pastýřů (dispensacím, výkladu, místním zvykům atd.). Kritéria k rozlišení skutečné nemožnosti vyznání hříchů od jiných situací, ve kterých je tato nemožnost pouze zdánlivá nebo překonatelná, určuje pouze kompetentní církevní autorita v příslušných disciplinárních normách.

Abych za současných pastoračních okolností vyšel vstříc starostlivým prosbám četných spolubratří v biskupské službě, pokládám za užitečné připomenout některé části kanonického práva, platné v souvislosti se slavením této svátosti, a upřesnit některé z jejich aspektů s úmyslem zlepšit v duchu společenství a odpovědnosti, která je vlastní celému sboru biskupů,⁹ slavení této svátosti. Jedná se o zajištění věrnějšího a plodnějšího slavení daru svěřeného církvi Pánem po jeho vzkříšení (srov. Jan 20,19–23). Zvláště nezbytné se to jeví, když pozorujeme sklon upouštět v některých oblastech od osobního vyznání, společně s chybným uchycením se k „hromadné“ či „všeobecné absoluci“. V takovémto případě se již nejedná o mimořádný prostředek použitý ve zcela výjimečných případech. Na základě svévolného rozšíření podmínek vyžadovaných pro *velkou nouzi*¹⁰ se v praxi ztrácí ze zřetele věrnost božskému uspořádání svátosti a zvláště nutnost individuálního vyznání. Důsledkem je vážná újma na duchovním životě věřících a svátosti církve.

Proto po konzultaci s Kongregací pro nauku víry, Kongregací pro bohoslužbu a svátosti, Papežskou radou pro výklad legislativních textů a po vyslechnutí názorů ctihodných bratří kardinálů v čele dikasterií Římské kurie znovu zdůrazňuji katolické učení ohledně svátosti pokání a smíření, o níž souhrnně pojednává Katechismus katolické církve,¹¹ a s vědomím své pastorační odpovědnosti a s plným přesvědčením o trvajícím nezbytnosti a účinnosti této svátosti nařizují následující:

⁹ Srov. kán. 392; II. Vatikánský koncil, věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 23.27; Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*, 16.

¹⁰ Srov. kán. 961, § 1, 2°.

¹¹ Srov. č. 980–987; 1114–1134; 1420–1498.

1. Ordináři všem vysluhovatelům svátosti pokání připomenou, že všeobecné církevní právo při aplikaci katolického učení v této oblasti zdůrazňuje, že:

a) „Individuální a úplná zpověď s rozhřešením stanoví jediný řádný způsob, jímž věřící, vědomý si těžkého hříchu, se smíří s Bohem a církví. Od této zpovědi omlouvá jediné fyzická nebo mravní nemožnost, a v tom případě se smíření může uskutečnit jinými způsoby.“¹²

b) Proto tedy „každý, jemuž je mocí úřadu svěřena péče o duše, je povinen postarat se, aby jemu svěřeni věřící se mohli vyzpovídat, když o to rozumně žádají, a také aby jim byla dána příležitost k individuální svaté zpovědi ve dny a hodiny stanovené tak, aby jim vyhovovaly.“¹³

Kromě toho všichni kněží, kteří mají povolení k udělování svátosti smíření, budou bez váhání ochotni vysluhovat svátost pokání, kdykoli o to věřící rozumně požádají.¹⁴ Neochota k přijetí zraněných ovčí, ba více – vyjít jim vstříc a navrátit je do ovčince –, by byla bolestným znamením nedostatku pastoračního citu u těch, kdo mají být pro své kněžské svěcení obrazem Dobrého pastýře.

2. Místní ordináři, faráři a rektori kostelů a poutních míst mají pravidelně prověřovat, zda jsou skutečně zajištěny co nejlepší podmínky pro zpověď věřících. V místech bohoslužeb se zvláště doporučuje viditelná přítomnost zpovědníků během oznámených hodin, které mají být rozvrženy s ohledem na skutečné podmínky kajcníků, a také snadná dosažitelnost zpovědi před bohoslužbami a dokonce v jejich průběhu, jsou-li k dispozici jiní kněží, aby se tak vyhovělo potřebám věřících.¹⁵

¹² Kán. 960.

¹³ Kán. 986, § 1.

¹⁴ Srov. II. Vatikánský koncil, Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, 13; *Ordo Paenitentiae, Praenotanda*, č. 10, b, *editio typica*, 1974.

¹⁵ Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, *Responsa ad dubia proposita*: „Notitiae“, 37 (2001), 259–260.

3. Protože „věřící je povinen vyznat druh a počet všech těžkých hříchů, kterých se dopustil po křtu a které dosud nebyly mocí klíčů církve odpuštěny a vyznány v individuální svaté zpovědi a kterých je si po pečlivém zpytování svědomí vědom“,¹⁶ ať je pokárán jakýkoli postup, který by zpověď omezoval na obecné vyznání nebo na jeden či více hříchů, považované za nejvýznamnější. S ohledem na povolání všech věřících ke svátosti je také doporučeno vyznávat se i ze všedních hříchů.¹⁷

4. Ve světle předcházejících norem a v jejich rámci musí být chápáno a správně používáno rozhřešení více kajcníků současně bez předcházející individuální zpovědi, se kterou se počítá v kán. 961 Kodexu kanonického práva. Takové rozhřešení má „výjimečný charakter“¹⁸ a „nemůže se udělovat hromadně, leč jen:

1° v nebezpečí smrti, kdy kněz nebo kněží nemají čas vyslechnout zpovědi jednotlivých kajcníků,

2° ve *velké nouzi*, jmenovitě tehdy, kdy pro velké množství kajcníků není dosti kněží-zpovědníků, aby mohli řádně vyslechnout zpovědi jednotlivých kajcníků ve vhodné době, takže by museli bez vlastní viny dlouho postrádat svátostnou milost nebo svaté přijímání. Nepovažuje se za velkou nouzi, když není dostatek zpovědníků jen pro velké množství kajcníků, jak se může stát o nějaké slavnosti nebo pouti.“¹⁹

Případ *velké nouze* se upřesňuje následovně:

a) Jedná se o objektivně výjimečné situace, k nimž může dojít na misijních územích nebo ve společenstvích izolovaných věřících, které kněz může navštívit pouze jednou či několikrát do roka, nebo o situace, kdy to dovolují válečné, meteorologické či jiné podobné okolnosti.

¹⁶ Kán. 988, § 1.

¹⁷ Srov. kán. 988, § 2; Jan Pavel II., posynodální apoštolská exhortace *Reconciliatio et paenitentia* (2. prosince 1984), 32: AAS 77 (1985) 267; *Katechismus katolické církve*, 1458.

¹⁸ JAN PAVEL II., posynodální apoštolská exhortace *Reconciliatio et paenitentia* (2. prosince 1984), 32: AAS 77 (1985) 267.

¹⁹ Kán. 961, § 1.

b) Tyto dvě podmínky, stanovené v kánonu k určení případu velké nouze, jsou neoddelitelné. Pouhá nemožnost jednotlivců vyznat se „řádně“ a „ve vhodné době“, zapříčiněná nedostatkem kněží, tedy nikdy není dostačující. Taková nemožnost musí být spojena se skutečností, že kající by jinak museli „dlouho“ a bez své viny postrádat svátostnou milost. Proto je třeba vzít v úvahu celkové okolnosti kajících i diecéze týkající se její pastorační organizace a dosažitelnosti svátosti pokání pro věřící.

c) První podmínka, totiž nemožnost zpovídat se „řádně“ a „ve vhodné době“, se vztahuje pouze k času, odůvodněně požadovanému pro základní platné a důstojné udělení svátosti. Nevztahuje se na pastorační rozmluvu, která může být vykonána za příhodnějších okolností. Tento rozumně požadovaný čas, v jehož průběhu mají být zpovědi slyšeny, bude záviset na skutečných možnostech zpovědníka či zpovědníků a na samotných kajících.

d) Druhá podmínka bude vyžadovat rozvážný úsudek ke stanovení časového období postrádání svátostné milosti, aby nastala skutečná nemožnost ve smyslu kánonu 960 za předpokladu, že se nejedná o bezprostřední nebezpečí smrti. O rozvážném úsudku nelze hovořit, dojde-li ke zkreslení smyslu fyzické nebo mravní nemožnosti, jako v případě, kdy by se například za „dlouhé“ postrádání považovala doba kratší než jeden měsíc.

e) Není přípustné vytvářet či umožňovat vznik situací zdánlivé velké nouze, které by vyplývaly z absence běžného udělování svátosti nezachováním výše uvedených norem,²⁰ natož pak z upřednostňování ze strany kajících hromadného rozhřešení, jako by se jednalo o běžnou možnost, ekvivalentní dvěma řádným formám popsaným v rituálu.

f) Pouhý vysoký počet kajících nestanoví dostačující nouzi, nejen u příležitosti velké slavnosti či pouti, ale ani z důvodu turistiky či jiných podobných příčin zaviněných současným nárůstem mobility osob.

5. Posouzení, zda byly naplněny podmínky požadované normou kán. 961, § 1, 2, nepřisluší zpovědníkovi, ale „diecéznímu biskupu,

²⁰ Srov. výše, č. 1 a 2.

kteří vezme v úvahu kritéria, se kterými souhlasí ostatní členové biskupské konference, a stanoví případ takové nouze.“²¹ Tato pastorační kritéria musí v okolnostech příslušných území ztělesňovat snahu o naprostou věrnost základním kritériím vyjádřeným všeobecnou církevní disciplínou, která se ostatně opírá o požadavky vycházející ze samotné svátosti pokání jakožto božského ustanovení.

6. Vzhledem k zásadní důležitosti plného souladu mezi rozličnými biskupskými konferencemi světa ve věci tak důležité pro život církve, zašlou biskupské konference v souladu s CIC, kán. 455 § 2 Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti co nejdříve text s normami, které hodlají vydat či aktualizovat ve světle tohoto listu daného *motu proprio* o aplikaci CIC, kán. 961. To prohloubí ještě více společenství mezi biskupy celé církve a bude všude povzbuzovat věřící k hojnému čerpání z pramenů Božího milosrdenství, které ze svátosti smíření neustále prýští.

V této perspektivě společenství bude také vhodné, aby diecézní biskupové informovali své příslušné biskupské konference o tom, zda se v jejich diecézích případy *velké nouze* nevyskytly. Úkolem každé biskupské konference pak bude informovat výše zmíněnou kongregaci o skutečné situaci na svém území a o eventálních změnách, ke kterým by mělo dojít.

7. Pokud jde o osobní dispozice kajících, zdůrazňuje se následující:

a) „Aby věřící platně přijal svátostnou absoluci danou mnohým kajícím, žádá se nejen řádná dispozice, ale také předsevzetí v patřičném čase se vyznat z těžkých hříchů, které nyní nemohl vyznat.“²²

b) Nakolik je to možné, včetně případu bezprostředního nebezpečí smrti, musí předcházet poučení věřících, „aby se každý snažil vzbudit úkon lítosti.“²³

c) Je jasné, že absoluci nemohou platně přijmout ti kající, kteří žijí v trvalém stavu těžkého hříchu a nemají úmysl svoji situaci změnit.

²¹ Kán. 961, § 2.

²² Kán. 962, § 1.

²³ Kán. 962, § 2.

8. Zůstává v platnosti povinnost „věrně se vyzpovídat alespoň jedenkrát do roka z těžkých hříchů“.²⁴ „Ten, komu se odpouští hromadnou absolucí těžké hříchy, ať přistoupí při nejbližší vhodné příležitosti k individuální svaté zpovědi, dříve než přijme další hromadnou absoluci, leč by mu v tom zabránil vážný důvod.“²⁵

9. Ohledně *místa a prostoru* ke slavení svátosti je třeba pamatovat na následující:

a) „Vlastním místem pro slyšení zpovědi je kostel nebo kaple“,²⁶ ačkoli zůstává zřejmé, že pastorační důvody mohou opravňovat ke slavení svátosti na různých místech.²⁷

b) Zpovědnice jsou popsány v normách vydaných příslušnými biskupskými konferencemi, které zaručují, že budou umístěny „na viditelném místě“ a také že mají být „opatřené pevnou mřížkou“, aby jich mohli věřící i zpovědníci volně použít, pokud si to přejí.²⁸

Nařizuji, aby všechno, co jsem v tomto apoštolském listu daném *motu proprio* ustanovil, mělo plnou a trvalou hodnotu a bylo zachovááno počínaje dnešním dnem, čímž se ruší jakékoli předchozí ustanovení. Vše, co jsem tímto listem ustanovil, má ze své povahy platnost také pro ctihodné katolické východní církve v souladu s příslušnými kánony jejich vlastního kodexu.

Dáno v Římě u sv. Petra dne 7. dubna, v neděli velikonočního oktavu čili Božího milosrdenství, léta Páně 2002, ve dvacátém čtvrtém roce pontifikátu.

²⁴ Kán. 989.

²⁵ Kán. 963.

²⁶ Kán. 964, § 1.

²⁷ Srov. kán. 964, § 3.

²⁸ Srov. kán. 964, § 2; PAPEŽSKÁ RADA PRO VÝKLAD LEGISLATIVNÍCH TEXTŮ, *Responsa ad propositum dubium: de loco excipiendi sacramentales confessiones* (7. července 1998): AAS 90 (1998) 711.